

nad Labem, Olomouc, Liberec, Hradec Králové nebo Plzeň, ale také menší (okresní) města a obce s rozšířenou působností jako Karviná, Přerov, Sokolov, Frýdek-Místek, Kladno či Most².

Pokud hovoříme o bytové nouzi, máme na mysli domácnosti, které nemají bydlení, jsou bezprostředně ohroženy vyklizením bytu a okamžitým vystěhováním, žijí v nevyhovujících prostorách, u příbuzných či známých, přičemž nemají jinou možnost a současně nejsou schopny vyřešit situaci samostatně. Pojmy bytová nouze a bezdomovectví v textu volně variujeme a přikládáme jim stejný význam.³

Mnohá města a obce s rozšířenou působností přitom již dnes realizují programy, které mají řešit bytovou nouzi rodin a jednotlivců – a rozumějí tomu, že bezdomovectví končí pouze tehdy, pokud se lidé dostanou zpět do běžných bytů. Mnohdy spolupracují s poskytovateli sociálních služeb, s pracovníky poboček Úřadu práce a se soukromými majiteli bytů. Současně ti samí aktéři vědí, jak náročné je pro takové programy zajistit byt jen několik bytů; jakou námahu stojí vyjednat podporu sociální práce a sociálních služeb, zejména pro rodiny a jednotlivce, kteří potřebují více odborných intervencí najednou, tak aby zvládli samostatně bydlet; jak složité je domluvit efektivní spolupráci mezi organizacemi; jak komplikovaně se navyšují nutné zdroje bydlení; nebo že velká část lidí v bytové nouzi zejména ve větších městech zůstává i přes toto úsilí stále v bytové nouzi.

Dílní úspěchy pak mohou být zastíněny tím, že celková míra bezdomovectví i nadále roste, jednotlivé služby podpory na ni nestačí reagovat, ubytovny nemizejí a uvolněná místa v nich se rychle zaplní, celkové dluhy na nájemném se nesnižují a ti nejpotřebnější podpůrnou sítí zcela propadávají. Mnohé místní snahy totiž vykazují nízkou míru systémové provázanosti: to znamená, že zůstávají do značné míry nepropojené, často projektově pojaté, a místní koncepce tak nemohou dlouhodobě a v patřičné komplexnosti plánovat a zajišťovat dostatečné zdroje bydlení a podpory.

Tyto problémy jsou přitom řešitelné – nejlépe díky důrazu na prevenci a tím, že dostatečné kapacity bydlení a podpory, zejména pomocí sociální práce a sociálních služeb, umožní rychlý návrat lidí do běžného bydlení za běžných nájemních podmínek.

2. <https://socialnibydeni.org/zprava-o-vyloucení-z-bydlení-za-rok-2018.pdf>

3. Zpřesňující kategorie bytové nouze: **bez střechy** (osoby spící venku, např. na ulici, pod mostem, na nádraží, na letišti, ve veřejných dopravních prostředcích, v kanálech, jeskyních, odstavených vagoncích, ve stanech, v garážích, prádelnách, ve sklepech a na půdách domů, ve vracích aut, nebo osoby využívající nocleháren); **bez bytu** (osoby žijící v azylových domech a v obecních či komerčních ubytovnách); **v nejistých podmínkách** (osoby, které mají nařízeno vyklizení bytu a vystěhování; osoby zažívající domácí násilí; osoby žijící v domácnosti bez právního nároku na byt, osoby pobývající u příbuzných nebo známých a nemající jinou možnost bydlení); **v nevyhovujících podmínkách** (nepříměře množství osob žijících v bytě, tj. méně než 9,5 m² na osobu; nevhodný technický stav budovy, včetně prostor s výskytem plísní, hmyzu, hlodavců; pobyt v provizorních stavbách s neexistujícím přístupem k pitné vodě či elektřině). (FEANTSA: Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení)

Co je potřeba k řešení bytové nouze rodin a jednotlivců?

Bydlení v bytě je základem pro řešení bytové nouze rodin a jednotlivců. Existence dostupného bydlení je tak zásadní. Současně ale byty samy o sobě nestačí, protože část rodin a jednotlivců kromě podpory v získání běžného bydlení potřebuje také praktickou podporu v jeho udržení. Taková podpora, zejména formou sociální práce, se věnuje snižování rizik spojených s bydlením, řeší zdraví, mezilidské vztahy, zaměstnanost a vzdělávání.

Bez takové podpory bude samotné bydlení pro tuto skupinu nájemníků nadále náchylné k nestabilitě a opakujícím se krizím. Propojování dostupnosti bytů se sociální či finanční podporou na místní úrovni a koordinace s různými nástroji prevence jsou tedy důležitou součástí řešení bytové nouze rodin a jednotlivců.

Abychom mohli řešit bytovou nouzi rodin a jednotlivců, potřebujeme:

- ❶ reálná data v reálném čase
- ❷ jednotnou navigaci v systému řešení bytové nouze
- ❸ systém prevence ztráty bydlení a řešení krizí
- ❹ integrované kapacity podpory
- ❺ a integrované kapacity bydlení

Pokud je dokážeme zajistit, můžeme bytovou nouzi rodin a jednotlivců začít opravdu řešit. Čím širší je přístup k řešení bezdomovectví, tím širší spektrum pozitivních změn ve městě zajistíme:

- Dobře fungující správa nájemních vztahů umí včas zachytit vzniklé dluhy a přispívá k celkovému snížení dluhů na nájemném. V dlouhodobé perspektivě může obci dokonce zajistit zdroj příjmů.
- Dobře nastavená spolupráce mezi sociálními službami a dostatek podpory umožní včasné intervence nejen v domácnostech, ale i v sousedství. Zefektivnění systému sociální práce v obci bude mít navíc díky přenosu nových zkušeností a dovedností pozitivní dopad i na další cílové skupiny.
- Dobře propojená oprava a výstavba, včetně spolupráce se soukromým sektorem, pokud obce nemají vlastní byty, umí zajistit dostatek dostupného nájemního bydlení pro široké spektrum nájemníků.

- Dostupné nájemní bydlení spolu s návazným razantním postupem proti obchodníkům s chudobou navíc přispějí k vymizení ubytoven, ušetří veřejné finance a umožní revitalizaci dříve nedůstojných a nebezpečných míst ve městě na místa kvalitního života.

Předpokladem toho všeho je ale politický a společenský **závazek** chtít bezdomovectví ve městě či obci doopravdy řešit. Takový závazek pak bude možné **naplnit**, pokud místní politika využije zmíněných **tří principů** spolupráce, koordinace a dlouhodobého řízení.

- Spolupráce znamená, že stávající dílčí a často rozdrobené zdroje, včetně nedostatečných personálních kapacit v jednotlivých organizacích, je možné posílit už tím, že bude dobře nastavena spolupráce mezi složkami samosprávy, státní správy, neziskového sektoru a privátního sektoru v obci, stejně jako spolupráce mezi sektorem bydlení a sektorem sociálních a dalších veřejných služeb (zejména Úřadu práce).
- Koordinace znamená, že aby taková spolupráce fungovala efektivně, je potřeba, aby nebyla ponechána náhodě a osobním vazbám jednotlivých pracovníků a úředníků. Nejvhodnějším centrem koordinace je místní správa, která na sebe vezme roli toho, kdo spolupráci na celoměstské úrovni iniciuje a optimalizuje – např. v oblasti sociální práce koordinuje podporu rodin a jednotlivců, v oblasti bydlení má na starosti jednotný vstup do bydlení, zajišťování dostatku bytů i to, že existují dostatečné kapacity pro dobrou správu nájemních vztahů.
- Dlouhodobé řízení to vše zastřešuje, sleduje, vyhodnocuje a nastavuje další směřování. Jeho úkolem je na jedné straně zajistit, že se ví, kolik lidí v obci je v bytové nouzi, na druhé straně že kapacity bydlení a podpory budou odpovídat potřebě a že fungování systému vykazuje očekávaný trend, tj. snižování počtu osob zvolené cílové skupiny v bytové nouzi.

Chtít řešit bytovou nouzi rodin a jednotlivců a držet se principů spolupráce, koordinace a řízení ale stále ještě neznamená, že města vědí, jak na to. I v tom chce být nápomocná tato příručka. Je určena zejména pro ty, na jejichž nasazení bude záviset úspěch celého procesu změny – radním pro oblasti sociálních věcí, bydlení a majetku a vedoucím příslušných odborů. Těm má příručka poskytnout inspiraci stejně jako praktické náměty, jak začít věci měnit.

- Ukazuje, jak vylepšovat spolupráci obecního úřadu, neziskových organizací, státních úřadů a soukromého sektoru v obci a jak těsněji propojit jejich organizační složky do **integrovaného systému**, který bude schopen dlouhodobě plánovat a zajišťovat bydlení a služby podpory (kapitola 2).
- Současně příručka nabízí také odpovědi na otázky, **jak změnu začít realizovat**, co se osvědčilo a čeho se naopak vyvarovat, abychom zajistili co nejlepší výsledky (kapitola 3).
- Za tím účelem příručka předkládá zásobník užitečných **nástrojů**, které detailním způsobem rozvádějí modely shrnuté v předchozích kapitolách 2 a 3 (kapitola 4).
- Příručka je doplněna přílohami, mezi nimi také souhrnným **argumentářem** s odpověďmi na otázky, proč se zabývat řešením bytové nouze ve městě či obci a jak o bezdomovectví a řešení bytové nouze komunikovat s veřejností (Příloha 1), **checklistem** k mapování bytové nouze tzv. metodou registračního týdně (Příloha 2) a **vzorovými příklady** dokumentů, metodických postupů a formulářů.

Autoři příručky rozumějí tomu, že modely a návrhy obsažené v textu představují jakési ideální typy. V praxi se může objevovat potřeba vyjednávat kompromisy, stejně jako vynalézat nová řešení, která budou reagovat na aktuální situaci v konkrétních obcích. Jako obecný návod je tak příručka nutně limitována v tom, co vše může postihnout. V takových případech může místním týmům při řešení nastalých problémů pomoci sdílení dobré praxe s podobně nastavenými obcemi nebo spolupráce se specializovanými poradci – příkladem takové spolupráce je *Sít partnerství pro ukončování bezdomovectví*, která v roce 2019 sdružuje již přes tucet českých a moravských měst a obcí.

Přes lokální odlišnosti a různé cíle místních samospráv tato příručka usiluje stát se užitečným nástrojem, který pomůže nastavit horizont směřování a ve spleti různých dílčích kroků a případných kompromisů umožní z tohoto horizontu nespouštět zřetel.

Řešení bytové nouze rodin a jednotlivců je proces, při němž se všichni zúčastnění aktéři neustále učí a testují nové věci při tom, jak změnu provádějí. V následující kapitole vám představíme, jak konkrétně vypadá pět dimenzí, které tvoří integrovaný systém na úrovni obce.